

Játék árnyakkal, fényekkel

Az *EX Symposion* 2014 óta egyik számát minden évben az első világháború emlékezetének szenteli, többé-kevésbé a száz évvel korábbi eseményekhez kapcsolódva. Persze valóban csak többé-kevésbé, hiszen nem a háború történetét szándékozzuk megírni, erre sem lehetőségünk, sem módunk nincs, de még ha lenne is, akkor is tartózkodnánk tőle. Mindazonáltal fontosnak véljük, hogy beszéljünk róla.

Nem terveztük ezt másképpen idén sem. Az 1917-es esztendő amúgy is terhes volt az igen fontos, megkerülhetetlen eseményektől. Természetesen az oroszországi forradalomra gondolunk. De nem a forradalom története, nem is a bolsevizmus története az, ami számunkra érdekes. Sokkal inkább az, ami lett belőle.

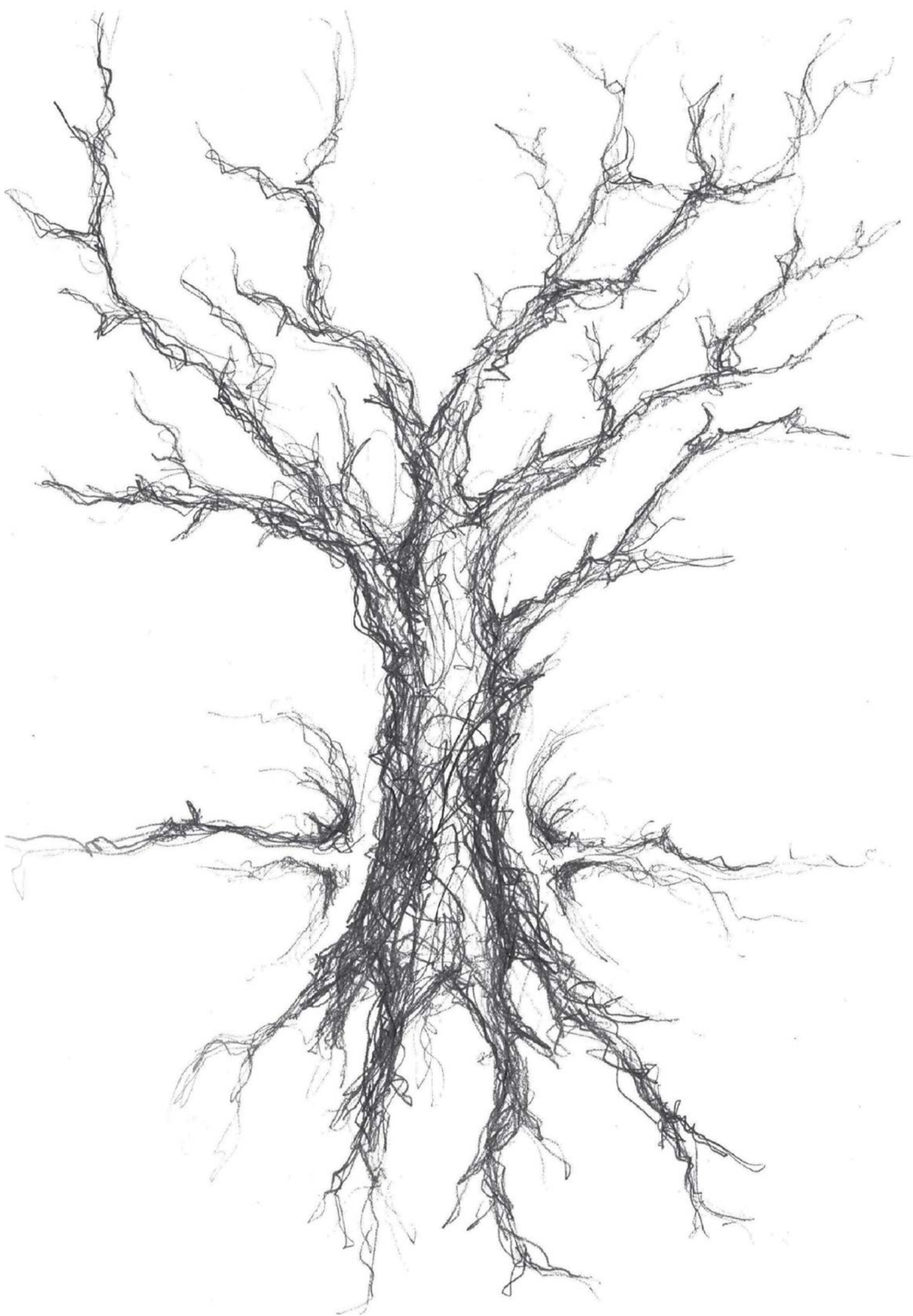
Tagadhatatlan, hogy a xx. század egésze, de némelyest még a xxi. század eddig eltelt több mint másfél évtizede is magán viseli az akkori petrográdi események nyomait, a hatás mind a mai napig nem múlt el. Ebben a számunkban tehát azt szándékozzuk bemutatni, hogy mi is volt ez a hatás az elmúlt száz év során. Emberi sorsokon keresztül vizsgálva meg, ki lett áldozat, ki lett tettes, mennyire lehet vékony az a határmezsgye, amely adott esetben elválasztja egymástól a tiszta szándékú világjobbítót és a gazembert. Azt szeretnénk megvizsgálni, hogy a száz évvel ezelőtti eseményekben eleve kódolva volt-e a Szovjetunió, s vele együtt a létezett szocializmus kevésbé dicsőséges történelme, vagy csupán végzetesen félrecsúszott egy oly szépen hangzó ígéret.

Erre mifelénk, nevezzük úgy, a nyugati kultúrkörben, Jézus Krisztus ígért túlvilági megváltást, az őskeresztények pedig egyfajta kommunisztikus társadalmat képzeltek el. Hogy létezik-e túlvilági megváltás, az most nem tartozik a tárgykörünkbe, s hogy az egyház kiépülésével mi maradt meg az őskeresztények elképzeléseiből, szintén nem. Megváltást, evilági megváltást ígért majd’ kétezer évvel később a kommunizmus eszméje is. Létezik evilági megváltás?

Remélem, tévedek, mégis azt feltételezem, hogy számunk olvasóinak többsége személyes élményekkel rendelkezik arról a korról, amikor még létezett a Szovjetunió, amikor még létezett – hidegháborús elnevezésével élve – a béketábor. Ha nem is felnőttként, de valamilyen módon megélte. Így érezheti is a súlyt, ami akkoriban (majdnem) mindenkire nehezedett, azt a súlyt, ami a hazugságból eredt. Fényként próbálták eladni nekünk, nem, de hogy eladni, az eladás olyan nyugatiasan hangzik, sokkal inkább keleti módon ránk tukmálni mindazt, amiről ha talán születése pillanatától nem is feltétlenül, de még újszülött korától fogva folyamatosan egyre inkább nyilvánvaló lett, hogy akármit mondanak is róla, nem fény az bizony, hanem árnyék. Jól tudjuk, hogy a társadalmi méretű hazugság hova vezetett, hova vezet.

Mindezt figyelembe véve, számunk nem elsősorban magára a forradalomra, főként nem annak az eseményeire koncentrál. Sokkal inkább az azóta eltelt száz évre, arra, hogy mindez miként volt befolyással nem csupán Oroszországra, hanem Magyarországra is, illetve az egész közép-európai térségre.

MESÉS Péter

Az író és a halál

Danyiil Harmsz orosz író 36 évesen, 1942. február 2-án, a blokád alatt álló Leningrád börtönének pszichiátriáján éhen halt. A pusztulásnak ez a módja legalább annyira abszurd, mint az író életművének legjavát képező rövidprózái, melyek magyarul az *Esetek* című kötetében, Hetényi Zsuzsa válogatásában és gondos fordításában jelentek meg.

Harmsz 1905. december 20-án született Szentpétervárott. Édesapja Csehov és Tolsztoj barátja volt.

Írói pályáját húszévesen, különféle álnevekkel kezdte, ezek közül végül a Harmszot tartotta meg. 1927-ben egyik alapítója volt az OBERIU (Reális Művészet Egyesülete) nevű avantgárd csoportnak, mely írókat, költőket, képzőművészeket, filozófusokat tömörített magába. Művészi céljuk az akkoriban már szinte egyeduralkodóvá vált szocialista realizmus keretein kívül fogalmazódott meg, és az orosz avantgárd egyre reménytelenebb utóvédjét képviselték.

Összművészeti estéket, felolvasásokat, performanszokat rendeztek, filmeket vetítettek. A hivatalos kultúrpolitika természetesen rossz szemmel nézte működésüket, és már 1930-ban szovjetellenes agitáció vádját ragasztották rájuk, talán nem is alaptalanul. Mindenesetre a csoportot 1932-re adminisztratív eszközökkel teljesen felszámolták. Ezek után több csoporttag gyermekversekkel folytatta pályafutását,

Harmsz is, aki tíz kötetet publikált ebben a műfajban. Ezzel sem volt szerencséje. A feleségével együtt nyomorgó, gyakran éhező szerző gyermekverseit is antikommunistának minősítették a hatóságok, és ez okból 1931-ben lefogták és száműzték. Visszatérte után 1934-től fogott bele az *Esetek* című kötet meghökkenítő, abszurd, groteszk dadaista szövegeinek megalkotásába.

1941-ben újból letartóztatták, s a főbelevést csak úgy kerülhette el, hogy bolondnak tette magát. Fél évvel később hunyt el, a már említett körülmények között. Munkái természetesen sokáig nem jelenhettek meg a Szovjetunióban, csupán szamizdat kiadásokban terjedt a 70-es években. Csak a szerencsés körülmények között Amerikába kicsempészett kéziratnak köszönhetően vált az 1974-es megjelenés után világhírű szerzővé.

Harmsziádáimmal, amelyek kötetbe gyűjtve a Jelenkornál fognak megjelenni, előtte és a világ összes rövidprózaírója előtt szeretnék tisztelni. Az Örkeny-egypercesek ötven éve jelentek meg. Örkeny és Harmsz nem ismerhették egymást, de abszurd és groteszk rövid történeteik tökéletesen tükrözik világban létünk képtelenségeit.

Ménes Attila

